

III. ÖĞRENME ALANI: ORTAK MİRASIMIZ DERS NOTLARI

ORTAK KÜLTÜREL MİRASIMIZ

Tarihî varlıklar, geçmiş uygarlıklardan günümüze kadar ulaşan; din, bilim, düşünce, sanat, edebiyat, mimari gibi alanlarda ortaya konmuştur. Tarihî varlıklar, doğal varlıkların aksine insanlar tarafından yapılmıştır.

Tarihî varlıklar; tarihî mekânlar, tarihî eserler ve tarihî nesneler olarak gruplandırılır.

Tarihi Mekan: Geçmişte yaşamış insanlara ait kalıntıların ve izlerin bulunduğu alanlara **tarihî mekân** denir.

Örnek: İstanbul'daki tarihi Yarımada, Hattuşaş Antik Kenti, Efes Antik kenti, Hierapolis Antik Kenti, Çanakkale Şehitliği, Ani Harabeleri, Göbeklitepe.

Tarihi Eser: Geçmiş zamanlarda askerlik, eğitim, konaklama, ulaşım gibi amaçlar ve ekonomik nedenlerle inşa ettiği yapılara **tarihî eser** denir.

Örnek: Taşköprü, Topkapı Sarayı, Dolmabahçe Sarayı. Selimiye Cami, Ayasofya Cami.

Tarihi Nesne: Geçmişten günümüze kalan eşya, silah, takı, heykel ve resimlere **tarihî nesne** denir.

Tarihî nesneler, genellikle küçük boyutlu olup bir yerden başka bir yere taşınabilir. Tarihî nesneler çoğunlukla müzelerde sergilenir.

Örnek: Kaşıkçı Elması, Atatürk'ün kullanmış olduğu silah, Fatih Sultan Mehmet'in resmi, Pazırık Halısı, Selçuklu parası.

UNESCO [Yunesko (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu)], dünya genelinde farklı kültürlerle ait birçok kültürel miras ögesi belirleyerek bu öğeleri insanlığın ortak mirası görmekte ve bunların korunması için çalışmalar yürütmektedir.

UNESCO'nun Somut Kültürel Miras Listesi ve Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi'nde Türkiye'den birçok kültürel öge bulunmaktadır. UNESCO, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının da girişimleriyle ülkemizden **21 somut, 30 somut olmayan** ögeyi belirleyip bu kültürel miras öğelerini koruma altına almıştır.

Ortak Miras: İnsanların kuşaktan kuşağa aktardığı insanlığın ortak malı kabul edilen maddi ve manevi öğelerin tümüdür.

SOMUT OLAN KÜLTÜREL MİRAS ÖĞELERİMİZ

1. Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası (Sivas) 1985
2. İstanbul'un Tarihi Alanları (İstanbul) 1985
3. **Göreme Millî Parkı ve Kapadokya (Nevşehir) 1985 (Karma Miras Alanı)**
4. Hattuşaş: Hitit Başkenti (Çorum) 1986
5. **Nemrut Dağı (Adıyaman) 1987**
6. **Hieropolis-Pamukkale (Denizli) 1988 (Karma Miras Alanı)**
7. Safranbolu Şehri (Karabük) 1994
8. Truva Arkeolojik Alanı (Çanakkale) 1998
9. Edirne Selimiye Camii ve Külliyesi (Edirne) 2011
10. Çatalhöyük Neolitik Alanı (Konya) 2012
11. Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu (Bursa) 2014
12. Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı (İzmir) 2014
13. Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı (Diyarbakır) 2015
14. Efes (İzmir) 2015
15. Ani Arkeolojik Alanı (Kars) 2016
16. Göbekli Tepe (Şanlıurfa) 2018
17. Arslantepe Höyüğü (Malatya) 2021
18. Gordion (Ankara) 2023

SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS ÖĞELERİMİZ

1. Meddahlık Geleneği (2008)
2. Mevlevi Sema Törenleri (2008)
3. Âşıklık Geleneği (2009)
4. Karagöz (2009)
5. Nevruz (Azerbaycan, Hindistan, İran, Kırgızistan, Özbekistan ve Pakistan ile ortak dosya (2009) (2016 yılında dosya Afganistan, Azerbaycan, Hindistan, Irak, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Pakistan, Tacikistan ve Türkmenistan katılımı ile genişletilmiştir)
6. Geleneksel Sohbet Toplantıları (Yaren, Barana, Sıra Geceleri ve diğer, 2010)
7. Alevi-Bektaşî Ritüeli Semah (2010)
8. Kırkpınar Yağlı Güreş Festivali (2010)
9. Mesir Macunu Festivali (2012)
10. Türk Kahvesi ve Geleneği (2013)
11. Ebru, Türk Kağıt Süsleme Sanatı (2014)
12. Geleneksel Çini Sanatı (2016)
13. Bahar Bayramı Hıdırellez (Makedonya ile ortak dosya) (2017)
14. Dede Korkut-Korkut Ata Mirası: Kültürü, Efsaneleri ve Müziği (Azerbaycan ve Kazakistan ile Ortak Dosya, (2018)
15. Geleneksel Türk Okçuluğu (2019)
16. Minyatür Sanatı (Azerbaycan, İran ve Özbekistan ile Ortak Dosya) (2020)
17. Geleneksel zekâ ve strateji oyunu: Togyzqumalaq, Toguz Korgool, Mangala / Göçürme (Kazakistan ve Kırgızistan ile Ortak Dosya) (2020)
18. Hüsn-i Hat, Türkiye’de İslam Sanatında Geleneksel Güzel Yazı (2021)
19. Çay Kültürü: Kimlik, Misafirperverlik ve Toplumsal Etkileşim Sembölü (Azerbaycan ile ortak dosya) (2022)
20. İpek Böcekçiliği (2022)
21. Nasreddin Hoca Fıkra Anlatma Geleneği (Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan ile ortak dosya) (2022)

22. Tezhip/Tazhib/Zarhalkori/Tezhip/Naqqoshlik (Azerbaycan, İran İslam Cumhuriyeti, Tacikistan ve Özbekistan ile ortak dosya) (2023)
23. İftar/Eftari/İftar/İftor ve Sosyo-Kültürel Gelenekleri (Azerbaycan, İran İslam Cumhuriyeti ve Özbekistan ile ortak dosya) (2023)
24. Balaban/Mey Zanaatkarlığı ve İcra Sanatı (Azerbaycan ile ortak dosya) (2023)
25. Sedef Kakma İşçiliği (Azerbaycan ile ortak dosya) (2023)

Acil Koruma Gerektiren Somut Olmayan Kültürel Miras Listesi

1. Işık Dili (Kuş dili) (2017)
2. Geleneksel Ahlat Taş İşçiliği (2022)
3. Zeytin Yetiştiriciliği ile İlgili Geleneksel Bilgi, Yöntem ve Uygulamalar (2023)

NOT: Ülkemizdeki kültürel miras öğelerinin korunmasında ise T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı **Vakıflar Genel Müdürlüğü ile Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü** sorumludur.

UNESCO Dünya Mirası Listesi’nde yer alan somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerinden bazıları:

1. Bosna Hersek Tarihî Mostar Şehri Eski Köprü Alanı
2. Azerbaycan’daki pehlevanlık kültürü, güreş gibi oyun ve sporlar ile bireysel performansları içerir.
3. Ceviche (sevice), limonla marine edilmiş bir Peru yemeğidir.
4. Paris’te bulunan Notre Dame Katedrali (Nötür Dem Katedrali)

Efes Antik Kenti’ni Karekodu okutarak sanal olarak gezebilirsiniz.

ANADOLU’NUN İLK YERLEŞİM YERLERİNDE YAŞAM

Birçok medeniyet, tarih boyunca çeşitli amaçlarla kullanılmak üzere **ay** veya **güneş** yılına göre takvim yapmıştır. Günümüzde kullandığımız **miladi takvim**, başlangıç olarak **Hz. İsa’nın** doğumunu almıştır. Hz. İsa’nın doğduğu güne milat denir. Hz. İsa’nın doğumundan önceki tarihler **milattan önce**, doğumundan sonraki tarihler ise **milattan sonra** olarak tanımlanmıştır.

İnsanlar, üretim yapmaya başlamadan önce yüzyıllarca **avcı ve toplayıcı** olarak yaşamışlardır. Beslenme ihtiyaçlarını karşılamak için çevrelerindeki hazır bitkileri, meyveleri toplamışlar; avlanmışlar ve doğal kaynaklardan yararlanmışlardır.

Yiyecek ve su ihtiyaçlarını karşılamak için elverişli ve güvenli yerlere sürekli göç etmişlerdir.

Göçebe yaşayan insanlar, barınmak ve korunmak için mağaralara yerleşmişlerdir.

Yarımburgaz (İstanbul), **Beldibi ve Karain** (Antalya), Gaziantep’teki **Şarklı**

Keper Mağarası, gibi mağaralar bu dönemde insanlar tarafından kullanılmıştır.

İnsanların, MÖ 10000 yıllarında yerleşik yaşama geçerek **tarımsal üretime** başladığı kabul edilmektedir. Yerleşik yaşamla beraber başlangıçta birkaç kulübeden oluşan birimler, giderek sayıları artan yapılarla köy boyutlarına ulaşmıştır. Kimileri de nüfus artışına bağlı olarak günümüz kasabaları ölçülerine erişmiştir.

Göbeklitepe; Şanlıurfa’nın 20 km kuzeydoğusundaki Örencik köyü yakınlarında, yaklaşık 300 m çapında, 15 m yüksekliğinde ve geniş görüş alanına hâkim bir konumda yer almaktadır. Günümüzden yaklaşık 12 bin yıl önce avcı ve toplayıcı yaşam tarzı süren insanlar tarafından inşa edilen **Göbeklitepe, tarihte bilinen ilk inanç merkezidir.**

Höyük; tarih boyunca türlü nedenlerle yıkılan yerleşme bölgelerinde, yıkıntıların üst üste birikmesiyle oluşan ve çoğu kez içinde yapı kalıntılarının gömülü bulunduğu yapay tepedir

Yapılan arkeolojik kazılar sonucunda höyüklerde üst üste kaç yerleşim katmanı (yerleşim yeri) olduğunu, katmanlardaki yerleşmenin kaç yıl sürdüğünü ve katmanların günümüzden kaç yıl önce kurulduğunu öğrenebiliriz. Höyüklerde yapılan arkeolojik kazılarla elde edilen bilgiler sayesinde geçmişte yaşamış insanların, toplumların, medeniyetlerin kültürel mirasa katkılarını da öğreniriz. Ülkemizde birçok höyük bulunmaktadır.

Konya’nın Çumra ilçesinde bulunan **Çatalhöyük’te** yaşayan insanlar evlerini kerpiçten yapmışlardır. Birbiriyle iç içe olan bu evlerin arasında sokak yoktur ve insanlar çatıların üzerinde yürümüşlerdir. Evlerine çatılardaki deliklerden içeri uzanan tahta bir merdivenle girmişlerdir. Çatılardaki bu delikler hem pencere hem kapı hem de baca işlevi görmüştür.

Çatalhöyük’te yaşayan insanlar; yabani buğday, ekmeklik buğday, arpa, baklagiller ve mercimek gibi ürünleri ekip, hasat ederek tarımsal üretim yapmışlardır. Sığırı evcilleştirmiş; koyun, keçi gibi hayvanlardan faydalanmış ve balıkçılık yapmışlardır.

Diyarbakır, **Çayönü’nde** yaşayan insanlar, ilk barınma alanlarını yuvarlak planlı basit kulübelere yapmışlardır. Çayönü’nde yaşayan insanlar; yabani buğday, mercimek, çayır bezelyesi, baklagiller ve yağ yönünden zengin olan menengiç gibi ürünleri yetiştirmişlerdir.

Burdur, **Hacılar’ın** mimarisi kerpiçten yapılmış, küçük ve dörtgen odalardan oluşur. Kapı geçitlerinin olmayışı, evlere girişlerin damdan yapıldığını düşündürmektedir. Hacılar’da savunma duvarları içinde kalan yerleşim yerlerinde çok sayıda çanak çömlek kalıntısına ulaşılmıştır. Buradaki insanlar köpeği evcilleştirmiş; sığır, koyun, keçi gibi hayvanlardan faydalanmışlardır.

MEZOPOTAMYA VE ANADOLU MEDENİYETLERİNİN ORTAK KÜLTÜREL MİRASA KATKILARI

MEZOPOTAMYA MEDENİYETLERİ

Mezopotamya: Anadolu'nun güneyinde yer alan Fırat ve Dicle nehirleri arasında kalan bölgeye **Mezopotamya** denir. (İki nehir arası anlamına gelir.)

Uygun iklim koşullarına ve verimli topraklara sahip olan bu coğrafyaya “**Münbit Hilal**” denmiştir.

Mezopotamya, tarih boyunca pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. **Sümerler, Babilliler ve Asurlular** bu medeniyetlerden bazılarıdır. Bu medeniyetler; bilim, sanat, eğitim gibi alanlarda buluş, eser ve faaliyetleri ile ortak mirasa birçok katkıda bulunmuşlardır.

SÜMERLER

- Mezopotamya’da kurulan **ilk uygarlıktır**.
- Site adı verilen şehir devletleri halinde yaşadılar.(Ur, Uruk, Nippur, Kiş, Lagaş, Eridugibi)
- “**Site**” adı verilen bu şehir devletlerini kendi kralları yönetmiş ve şehirlerin etrafı surlarla çevrilmiştir
- Ülkeyi **Patesi** ya da **Ensi** adı verilen rahip krallar yönetmiştir.
- **Yazıyı(çivi yazısı)** icat etmişlerdir.
- Çivi yazılı kil tabletler de kitabın ilk örneklerini oluşturmuştur.
- Sümer Kralı **Urukagina’nın** hazırlattığı kanunlar, tarihte bilinen ilk yazılı kanunlar olmuştur.
- **Tekerleği** icat etmişlerdir.
- **Ay yılı** esaslı takvimi bulmuşlardır. Bu takvim, tarihte bilinen ilk takvim olmuştur. Günlük zaman dilimlerini saniye, dakika ve saat olacak şekilde belirlemişlerdir.
- Matematik alanında önemli gelişmeler kaydeden Sümerler, altmışlık sayı sistemini bulup kullanmışlardır.

- **Ziggurat** adı verilen çok katlı tapınaklar inşa etmişlerdir, bu tapınakları ibadet dışında; depo, okul ve rasathane olarak da kullanmışlardır. En üst katını rasathane (gözlemevi) olarak kullanmaları astronominin gelişmesini sağlamıştır. Okullarına “**tablet evi**” demişlerdir.

BABİLLER

- Başkentleri **Babil’dir**.
- Babilliler, Sümerlerden farklı olarak tek merkezden yönetilmişlerdir.
- Krallıkla yönetilmiştir.
- En önemli kralları **Hammurabi’dir**.
- Kral Hammurabi tarafından hazırlanan “**Hammurabi Kanunları**” tarihteki ilk anayasa olarak kabul edilir.
- Hammurabi Kanunları “**kısasa kısas**” esasına dayandığı için oldukça serttir.
- Temel geçim kaynakları tarım ve hayvancılıktır.
- Mimaride ilerlemiş bir medeniyettir. **İştar Kapısı, Babil Kulesi (Marduk Ziggurati)** ve dünyanın yedi harikasından biri **Babil’in Asma Bahçeleri** ve en önemli eserleridir.

ASURLULAR

- Başkentleri **Ninova’dır**.
- Krallıkla yönetilmişlerdir. En önemli kralları **Asurbanipal’dir**.
- Dünya’nın ilk kütüphanesi başkentleri Ninova’da kurdukları **Asurbanipal Kütüphanesi’dir**.
- Sümerlilerden öğrendikleri çivi yazısını ticaret sayesinde Anadolu’ya getirmişlerdir. **Anadolu’nun yazıyla tanışmasını sağlamışlardır**.
- **Karum (pazar yeri)** adı verilen ticaret merkezleri kurmuşlardır.
- Kayseri Kültepe’de bulunan Kaniş Karumu Asurluların Anadolu’daki ticaret merkezidir.
- Haberleşmeyi sağlamak için posta teşkilatı oluşturmuşlardır.
- Su ihtiyaçlarını karşılamak için barajlar yapmışlardır.

ANADOLU MEDENİYETLERİ

Anadolu: Günümüzde Türkiye topraklarının büyük bir kısmının olduğu bölgedir. Anadolu’da tarih boyunca birçok medeniyet kurulmuştur. Hititler, Lidyalılar ve İyonyalılar bu medeniyetlerin ilk örneklerindendir.

HİTİTLER

- İç Anadolu’da Kızılırmak Nehri çevresinde kurulmuştur.
- Başkentleri Çorum’un Boğazköy ilçesinde bulunan **Hattuşaş’tır**.
- Devleti askeri ve dini yetkileri olan kral yönetirdi.
- **Tavananna** adlı kraliçe kralın en önemli yardımcısıydı.
- **Pankuş** adı verilen soylulardan oluşan meclisleri vardı.
- Hititler Tanrıya hesap vermek amacıyla “Anal” adı verilen yıllıklar tutmuşlardır.(Objektif(tarafsız) tarih yazıcılığının ilk örnekleridir.)
- Dinleri çok tanrılıdır. O nedenle Hitit ülkesi “**Bin Tanrı İli**” olarak adlandırılmıştır.
- Mısırlılarla imzaladıkları **Kadeş Antlaşması** tarihteki ilk yazılı antlaşmadır. (MÖ 1280)
- Hititler, Sümerlerden öğrendikleri **çivi yazısını** ve Mısırlılardan öğrendikleri **hiyeroglif** yazısını kullanmışlardır.
- Aslanlı Kapı, Kral Kapı, İvriz ve **Yazılıkaya Kabartmaları** Hititlere ait önemli eserleridir.

LİDYALILAR

- Lidyalılar, Gediz ve Büyük Menderes ırmakları arasında kurulmuştur. Başkentleri **Sardes (Sart)’tır**. (Manisa’nın Salihli ilçesi yakınlarında)
- Çok Tanrılı bir din anlayışı benimsemişlerdir.
- **Parayı** icat eden uygarlıktır. Ticarete takas (değiş- tokuş) usulü yerine daha çok parayı kullanan Lidyalılar, tarihte önemli bir yere sahiptir.
- Efes’ten Mezopotamya’ya kadar uzanan **Kral Yolu’na** hakim

Olmuşlar ve kullanmışlardır. (Doğu ile Batı arasında ticaretin ve kültürel etkileşimin gelişmesine neden olmuştur.)

- Lidyalılar, sınırları içinde ticaret yapan tüccarların mallarını korumak için devlet güvencesi vermiştir. Böylece tarihte **ilk kez sigortacılığı** başlatmışlardır.
- Orduda paralı askerler kullanmışlar buda devletin kısa sürede yıkılmasında etkili olmuştur.

İYONYALAR

- Ege kıyılarında şehir devletleri halinde kurulmuştur.
- Efes, Milet, Foça ve İzmir’de kurulan bu şehir devletlerine “**polis**” adı verilmiştir.
- Denizcilikle uğraşmışlar ve deniz ticaretinde ilerlemişler, Akdeniz ve Karadeniz kıyılarında koloniler kurmuşlardır. Çok tanrılı bir inanca sahiptirler.
- Özgür düşünce ortamı İyonların bilim, astronomi, sanat, tıp ve felsefede alanında ilerlemelerine zemin hazırlamıştır.
- Bilim ve sanatta çok gelişip Anadolu’da kültür ve medeniyet merkezi hâline gelmişlerdir.
- **Herodot** tarihte, **Pisagor** matematikte, **Tales** ve **Diyojen** felsefede, **Homer** edebiyatta, **Hipokrat** tıpta, önemli çalışmalar yapmıştır.
- Artemis Tapınağı, Celsus (Selsus) Kütüphanesi ve Efes Antik Tiyatrosu İyonlardan günümüze kalan önemli eserlerdir.
- İyonlar, **Fenike** alfabesini öğrenmişler ve bu alfabenin Batı’ya aktarılmasını sağlamışlardır.

İlkçağ Uygarlıklarını Bulalım adlı etkileşimli etkinliğimizi karekodu okutarak kullanabilirsiniz.